

Lena Björklund

Mobila ord på svenska och finska

Artikelförfattaren är översättare och svensk språkexpert på PTV-Tele (post- och televerket)

Allt började med Sjö-VHF, som en gång i tiden byggdes för sjöfolk och gav idén till ett liknande system för folk på landbacken som rörde sig i bil. De första manuella *bilradiotelefonerna* (fi. *autoradiopuhelin*) lanserades i Finland 1969. Fortfarande kallas det manuella nätet *ARP* på både finska och svenska. Sedan har det gått med svindlande hastighet, apparaterna blir mindre och mer avancerade. Det finns apparater som piper eller blinkar eller vibrerar, som är så små att man kan stoppa dem i fickan och som kan ge besked i klartext i en *teckenruta*. Den tekniska utvecklingen är ofta så snabb att orden och termerna har svårt att hänga med. Antingen har man en apparat som man inte vet vad man skall kalla. Eller så hör man talas om apparater som man inte vet hur de ser ut. I sanningens namn måste erkännas att mycket är *mobilt* också i språket. Finska, svenska och engelska och ibland franska termer används huller om buller. Så gott det går försöker vi på svenska följa språkbruket i Sverige. För om det tekniskt bara blir lättare att kommunicera med varandra skall vi väl inte ställa upp språkliga barriärer mellan svenskan i Sverige och Finland?

Från bilradiotelefon till mobila teleapparater

Ett exempel på ett ords utveckling är mobiltelefonen. Först hette det som sagt *bilradiotelefon* hos oss enligt finsk modell. Men så började man tänka på att telefonen gott kunde användas någon annanstans än i bilen också och 1982 fick vi dessutom det *Nordiska Mobiltelefonnätet (NMT)* som hade planerats sedan 1978. I dag har vi fått både NMT 450 och NMT 900 och tredje generationens digitala mobiltelefoner är på väg. Nätet kom-

mer att spänna över hela Europa och kallas till vidare bara GSM (Groupe Spécial Mobile).

Ordet **mobiltelefon** började användas både för den manuella eller *telefonistexpedierade* (ARP) och den automatiska (NMT) tjänsten. På finskt håll ville man också ha ett mera heltäckande ord än *autoradiopuhelin* och ordet **matkapuhelin** lanserades. För en gångs skull hade finskan tagit modell av svenskan. *Matkapuhelin* skall alltså inte översättas med "resetelefon" på svenska — vilket har hänt. Trots att vi talar om *rese-TV* och *reseradio* och varför inte *resedator* (*knädator*, *portföljdator*, eng. *lap-top*).

Men mobiltelefonnäten har haft annat än telefoner med sig i släptåg och som ett samlande namn för alla de mobila apparaterna med olika tillsatser och finesser började man använda ordet *matkaviestin* på finska. Hittills har vi använt **mobil teleapparat** på svenska eftersom det just gäller olika slags apparater som man kan ha med sig. Om någon hittar på ett bättre och kortare ord tar vi tacksamt emot det. Det kan förstås hända att det heter någonting helt annat på finska då... Teleområdet är ett område där det går undan och rör på sig!

När man kör bil är det säkrare att ha händerna på ratten än att sitta med en telefonlur i ena handen. Det finns en funktion som gör detta möjligt; *hands free* heter det än så länge på både finska och svenska... En annan säkerhetsdetalj är **kortnummerval** (fi. *pikavaliinta* eller *lyhytnumerovalinta*) d.v.s. det går snabbare att slå numret och man kan då ha uppmärksamheten helt riktad på vägen.

Om man inte vill att någon annan skall ringa på ens mobiltelefon kan man beställa *spärr mot utgående samtal* (fi. *lähte vien puhelujen esto*).

Samtal till en mobiltelefon kan **vidarekopplas** (fi. *soitonsiirto*) antingen till en telefon i det fasta telefonnätet var som helst i Finland, eller med NMT 900 var som helst i de nordiska länderna, till en annan finsk NMT-telefon, eller med NMT 900 till en annan nordisk NMT-telefon eller till *Fjärrsökningens Minibesked* (fi. *Kaukohaun Miniviesti*).

Innan samtalet vidarekopplas, får den upp-ringande ett **talmaskinbesked** (fi. *sanallinen tiedonanto, nauhoitettu tiedotus*) om vidarekopplingen. Om man väljer vidarekoppling kopplas samtalet vidare om ingen svarar i ens telefon inom 30 sekunder. I stället för vidarekoppling kan man välja **medflyttning** (fi. *soiton ennakkosiirto*), då går samtalen direkt till önskat nummer.

Man kan också flytta över inkommande samtal till **telefonpassningen** (fi. *puhelinpäivystys*) eller VHR-tjänsten ("Vem-Har-Ringt"; fi. *Soittopyyntöpalvelu*). Om *soittopyyntö* vill jag gärna passa på att säga att det självklart inte finns något bud som springer omkring och ringer. I stället brukar vi tala om att "någon har ringt" eller säga till vår kollega "ring den och den" eller om vi är på konferens och bor på hotell "du har en telefonlapp på anslagstavlan".

I den underbara tekniska värld vi lever i, behöver vi förstås inte bo på hotell för att få konferera. Det går alldeles utmärkt att ha **trepartskonferens** (fi. *kolmen neuvottelu*) i sin egen bil via NMT 900-nätet.

Nykomlingen **ficktelefon** (fi. *käsi puhelin, "kännykkä"*) är en liten telefon som ryms i fickan, en platt liten sak som ryms i en väska - de nyaste ser ut som en puderdosa. Man öppnar den och knäpper in numret.

Att få tag på folk är inte det lättaste. **Fjärrsökning** (fi. *Kaukohaku*) är ett personsöknings-system som fungerar 24 timmar om dygnet inom Finlands gränser. Fjärrsökning är oberoende av de andra mobila näten och utgör närmast ett komplement till dem. I fjärrsökningen behöver man en *fjärrsökare* (fi. *kau-*

kohakulaite), som det finns två slag av: *tonsökare* (fi. *äänihakulaite*) och *teckenrutesökare* (fi. *näyttöihakulaite*). Båda kan fördes med tilläggstjänsten **Minibesked** (fi. *Miniviesti*) som är en personlig telefonsvarare. Skillnaden mellan tonsökare och teckenrutesökare är att den första ger ifrån sig små diskreta pip medan man i den andra kan lämna sifferinformation på upp till 15 tecken i en liten ruta.

Det är inte så lätt att orientera sig i teleapparatsdjungeln. Ett av de senaste påhitten är någonting som kallas *Mobitex*. Det är ett telekommunikationssystem som fungerar för text, tal och data och kan placeras i ett fordon. Då har man redan ett litet bilkontor eller kanske ett mobilt kontor.

Trådlös och sladdlös

Det här var några exempel på nya och litet äldre mobila ord. Skillnaden mellan mobila teletjänster och vanliga teletjänster är att de mobila tjänsterna är trådlösa och för det mesta använder radiovågor medan de andra teletjänsterna behöver ledningar och kablar mellan sändare och mottagare. Sådan är till exempel den vanliga telefonen, telex, telefax och alla de andra nya orden som slutar på -x. Den telefon vars lur inte är kopplad till själva apparaten med sladd utan står i förbindelse med den med hjälp av radiovågor kallas däremot **sladdlös telefon**, inte trådlös.

Om det går som planerat kommer vi snart att, som i Frankrike (där systemet heter *Minitel*), kunna sitta hemma vid vår **folkterminal** (fi. *kansalaisten tietoaesema*) och bläddra i telefonkatalogen via ett *folknät* (fi. *kansalaisten tietoverkko*), slå upp i de gula sidorna och beställa hem litet mat. I framtiden kanske det bara är informationen som är *mobil*, människorna behöver inte röra på sig.

Själv tänker jag inte stiga upp från min stol. Jag *faxar* iväg den här texten via *teleboxen* till *telefaxen* på Språkbruks redaktion!